

Đorđe Milović

Vadisce

po motivima istoimenog
romana Borisa Vijana

Vadisce

po motivima istoimenog romana Borisa Vijana

Đorđe Milović

Beograd, 2015.

Đorđe Milović
Vadisce

Edicija: NOVI HORIZONTI #6

Drugo izdanje

Izdavač: Modesty stripovi,
www.modestystripovi.com

Za izdavača: Jugoslav Gorunović

Urednik: Živojin Tamburić

Prava za ovo izdanje: © Živojin Tamburić

Prava u celini: © Đorđe Milović

Predgovor: Ilija Bakić

Grafički dizajn: Omnibus, Beograd

Tiraž: 100

Štampa: Romeo print, Beograd

ISBN: 978-86-80306-03-2

Sadržaj

Majka Napredak	05
<i>Đorđe Milovć</i>	
Na obalama crvene reke stida	07
<i>Ilija Bakić</i>	
VADISRCE	11
Po motivima romana Borisa Vijana	
O Borisu Vijanu	92
Milović i ja	93

Majka Napredak

Kult majke, odnosno boginje, star je, može biti, koliko i ljudski rod. Svi pisani dokumenti svedoče o tome koliko je ona bila bitna ako se želi razumeti bar deo one kulture kojoj je suštinski pripadala.

Boginja kao „velika majka“ u isto vreme je igrala mnoštvo uloga. Bila je darodavac života, ali i boginja šuma i lova. Rimski Dijana je imala svoja svetišta obično u gajevima i u posvetama je često spajana sa šumskim bogom Silvanom. Kao i njena grčka sestra Artemida i ona se verovatno razvila u oličenje plodnog života prirode. Kao što je i Silvan bio ne samo bog šuma nego i stoke, tako je i ona bila boginja zaštitnica lovaca i pastira. Niko nije smeo ubiti ni jednu životinju ili poseći drvo bez milostive dozvole boga ili boginje. U njenom svetom gaju u Nemiju (na području današnje Italije) naročito su je obožavali kao boginju porođaja. Stoga se ne treba čuditi što je u njenom hramu na Aventinu predstavljena kipom koji je bio kopija efeske Artemide, sa mnogim dojmkama i ostalim simbolima bujne plodnosti.¹

Roman Borisa Vijana „Vadisrce“² kao da je na samo njemu svojstven način posvećen ideji majke kao boginje. One koja daje, štiti, ali i one koja uzima. U ovom, možda najuspelijem Vijanovom ostvarenju (nastalom četrdesetih godina prošlog veka) reč je, pre svega, o boginji kao majci u svetlu savremenog doba. Onog koje se sve više ubrzava, onog koje nazivamo, izgleda zdušno, naprednim.

Sve je teže ustanoviti bilo kakvu trajniju vrednost u hiperbrzom svetu razmene i potrošnje. Čovek današnjice prima svet najpre kroz faktoide (medijski posredovane informacije) kako ih naziva Divna Vuksanović, a njegove želje ne putuju toliko kroz nervni sistem koliko kroz

splet optičkih vlakana; moždani talasi pretvaraju se u bitove i putuju kroz kompjutersku mrežu brzinom svetlosti. Još od neolitskog doba i izuma zemljoradnje, čovek ne živi samo brže, jednostavnije, već uči i da obrađuje zemljište i gomila materijalna bogatstva. On je od sebe napravio eksperiment, a od planete laboratoriju i fabriku za proizvodnju dobara.

Ruso razlikuje dve vrste nejednakosti. Jednu naziva prirodnom ili fizičkom, jer je uspostavljena prirodom, a pojavljuje se kao razlika u godinama, zdravlju, telesnoj snazi, duhovnim i duševnim osobinama. Drugu je nazvao moralnom ili političkom, jer zavisi od izvesnog sporazuma.³

Nemački mit o Faustu govori o ugovoru sa đavolom, a Geteov Faust sklapa opkladu sa „onim koga ne treba ni spominjati“, kako se u našem narodu znalo eufemistički kazivati o pomenutom „rogonji“. Znamo da je jedna od tehnološki i državotvorno najnaprednijih zemalja, SAD, isklesana zapravo na genocidu, a prošli dvadeseti vek bio je najkrvaviji i najmračniji, ne samo po broju žrtava, nego, najpre, po pitanjima, sumnjama i sumornim slutnjama koje nam je ostavio u amanet.

U ovom vremenu zatočenika hipermarketa, informacije i kulta površnosti, sve postaje pristupačno (ili pri ruci), ali nestaje duh avanturističkog. Čovek postaje virtuelni Odisej – postoji tako što ipak (paradoksalno) ne postoji. U svetu kao Novom Sâdu, sadi se nestvarno drveće. Postajemo zatočenici sveta koji hoće, po svaku cenu, da bude savršen.

U ime nežnih, brižnih, zaštitničkih, razboritih, proračunatih, nasmejanih, rumenih usana... **majke napretka**, naravno.

Milović

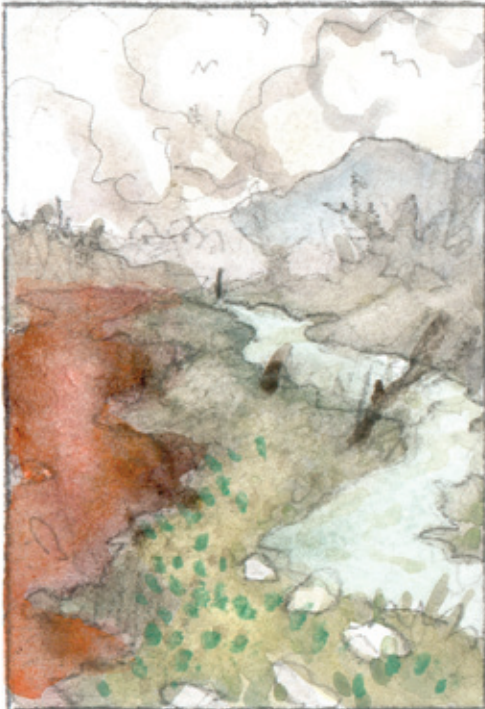
¹ videti delo Dž. Dž. Frejzera „Zlatna grana“

² U susretu sa Vijanovom tvorevinom nisam imao drugog izbora do da – prećutkujem. A to za mene znači – da poetizujem. U svojim tragalačkim stremljenjima za prirodom stripa došao sam do onog što mi liči na esenciju; a ona je *noesis*; pevanje kao mišljenje i *vice versa*. Ali ko još danas traga za prirodom stripa, prirodom čega god? Retki duhovi, čini se. Unutrašnji, drugi Odiseji.

³ videti delo Ž. Ž. Rusoa „O poreklu i osnovama nejednakosti među ljudima“

Na obalama crvene reke stida

Nova knjiga-priča u slikama Đorđa Milovića, dosledni je nastavak njegovih dosadašnjih interesovanja i delanja i za osnov ima roman „Vadisce“ autora Borisa Vijana (1920-1959), jednog od najoriginalnijih pisaca XX veka. Ovaj po mnogo čemu izuzetan umetnik-butovnik, čija su interesovanja bila u rasponu od poezije, pozorišta apsurdna, bizarnih proza, višesmislenih/provokativnih krimića koji su uznemiravali javnost i izazvali sudski proces (za roman „Pljuvaću po vašim grobovima“, objavljen 1946, kao Vijanov navodni prevod dela nepostojećeg američkog pisca Vernon Salivena), komponovanja, pisanja članaka za razne publikacije, prevoda naučne fantastike do virtuoznog sviranja džez trube, živeo je intenzivno, bez kalkulisanja, provocirajući one koji su se sami deklarirali kao njegovi

Psihološki pejzaž

neprijatelji, stvarajući vatrene poštovaoce i, konačno, izazivajući sopstvenu preranu smrt.

Vijanova proza bila je i ostaje poprilična enigma za čitaoce ali i teoretičare jer je reč o specifičnoj mešavini realizma i fantastike, alegorija i karikiranja, obojena nesvakidašnjim humorom ali i ironičnim odmacima. Roman „Vadisce“ objavljen 1953. (dakle pre punih 60 godina!) karakteriše kontinuirani odmak od zdravorazumskog, izneveravanje obrazaca i rutina ponašanja što, sveukupno, rezultira čitaočevim osećajem lakoće i vrtoglavice izazvane pomanjkanjem prepoznatljivih tačaka oslonca. Priča funkcioniše na nekoliko nivoa: pojavnom koji, ma kako iščašen i apsurdan bio, sledi svoju aluzijsko/alegorijsku logiku, na kome se, u paralelnoj ili naknadnoj analizi, otkrivaju poigravanja sa opšteusvojenim principima i idejama te, ne i konačno, ludističkom koji se ispunjava i zadovoljava čistom igrom gradnje zapleta i raspleta. Vijan se kroz sve nivoe kreće lako, bez tendencioznog insistiranja na sopstvenim idejama ili stavovima koje namerava da prenese ili protežira.

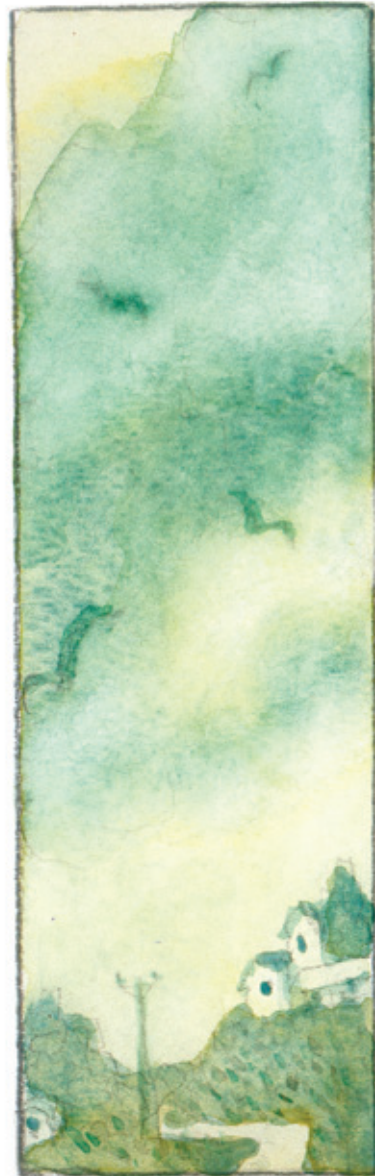
Žakmor kao Stranac, taj večiti varvarin kome ništa nije sveto, pojavljuje se ne nekom hipotetičkom mestu/selu/varošici na obali mora i krećući se kroz njega upoznaje (a sa njim i čitaoci) bizarnost tzv. običnih, svakodnevnih stvari. Susreti sa gnevnom porodiljom i njenim bespomoćnim partnerom otkriva nefunkcionisanje porodice tog mnogohvaljenog nukleusa društva. Ali, ako se situacija u toj zajednici može tumačiti traumama novopečene majke, dalje strančevo kretanje kroz društvo otkriva da se iza fasada pastoralne provincije kriju mnogi nerazrešeni odnosi, od prodaje staraca na trgu (robova?), odnosa seljana prema svešteniku, strašnog običaja potkivanja dece kome u centru ostaje majka koja vođena

patološkom potrebom da zaštiti svoju decu odbija da ih preda svetu za koji su stvoreni. Ta će presija, naravno, izazvati i iznedriti novi oblik otpora i traganja za drugačijim putevima razvoja životne energije. Deca će i duhovno i telesno odleteti iz gnezda-zatvora sve dok, u otvorenom finalu albuma, ne budu živa zazidana u staklenu kocku iz koje, na prvi pogled, nema izlaska ali nema ni života. Da li će za male vragolane i dovtljivce novi zatvor biti samo sledeća prepreka koju moraju da savladaju u osvajanju svog prava na postojanje?

U zbiru začudnosti kojima Stranac prisustvuje svakako je najveća crvena reka stida i sramote koja teče kroz selo a u koju meštani bacaju trupla ili delove tela (koja im više ne trebaju!). Odatle ih zubima i samo zubima vadi i odnosi nesretnik Slava koji ume/obdaren je/proklet da saoseća i pati za druge. Iako je nesrećan zbog onoga što vidi i što mora da radi, čamdžija, oličenje bespomoćne i beskorisne, samodestruktivne ljudskosti, radi svoj posao u fatalističkoj posvećenosti i žrtvovanju koje ne ublažavaju ni novac koji mu meštani plaćaju da preuzme na sebe njihov stid (i koji ne može da potroši) ni raskoš doma koji ima. Kao i sva bića, božanska ili sasvim obična, od Prometeja do neznanih junaka, svestan je bede onih kojima služi a koji nemaju poštovanja za njegovo žrtvovanje. Dobra dela osuđena su na ismevanje zlurade mase uljuljkane u (pogrešnom) uverenju da joj, u gomili-krdu, niko i ništa ne može nauditi. Odabranih žrtava uvek je bilo i biće kao i bahate mase prizemnih ljudi koji, pak, ne propuštaju da se izivljavaju na slabima. Ovom primitivno-paganskom porivu (kao i onom izivljavanja nad starcima) crkva se ne protivi pokazujući na delu da ideje koje proklamuje nije spremna da sprovodi već se priklanja većini, ma kakva ona bila.

Stranac, međutim, nije samo puka funkcija kojoj je svrha da uznemiri, uzvitla mulj. Ni on nije bez grehova i ambicija. On je veliki „*potrošač naravi*“ i traga za mestom za svoj eksperiment koji sprovodi psihoanaliziranjem. Svako u selu ovu učenu reč shvata na svoj

način a ni Žakmor se striktno ne drži svog metoda, izvlačeći iz prilagođavanja koristi/zadovoljstva za sebe, posebno od služavki spremnih da ugone gospodi. No, kako vreme protiče (Žakmor konstatuje da je prošlo 7 godina, 3 meseca i 2 dana od kako je stigao), i njegov entuzijazam slabi i nestaje kao što ni rezultata rada nema - osim u razumevanju sa Slavom, koji očito svojom pasivnom (ne) ubedljivošću uspeva da Žakmora preobradi ili vrbuje za svog naslednika. Tako Stranac, iako

lakonski zaključuje kako je ostvario znatan stepen „neprozirnosti“ pa se oseća „prilično materijalno“ i shvata da je stid najrasprostranjeniji, ne uspeva da bude potpuno prihvaćen i socijalizovan u zajednicu pa se dobrovoljno pretvara/ preobraća u njenog izopštenog slugu, kao specifičnu mazohističku figuru-žrtvu bez koje društvo, sva je prilika, neće uspeti da opstane.

Teške senke

„Vadirsce“ je nesporno višeslojna priča koja zahteva precizan i promišljen vizuelni (oblik). Njena tenzija ne temelji se na akcionim scenama odnosno na otvorenim fizičkim konfliktima. Naprotiv, usporenost događanja koja počesto preraste u statičnost traži od crtača da jednovremeno bude i vizuelno nenametljiv (i time podrži osnovni ton priče) ali i sugestivan, odnosno da nagoveštava i ono što se direktno ne vidi i ne kaže. Milović, koji ima itekako iskustva sa transponovanjem proze u strip i kome je Vijanovo delo znano jer je ilustrovao nekoliko njegovih knjiga, u slučaju „Vadirsca“ opredelio se za vanredno težak ali i efikasan likovni rad - za akvarel koji svojom prozirnnošću daruje lakoću koju Vijanova priča nosi. Osnovni crtež olovkom sveden je na kroki, na skicu koja ima za cilj da naznači osnovne konture eksterijera i enterijera, figura i fizionomija likova i njihove pokrete odnosno položaje u prostoru ili grupi. Preko tih drhtavih linija nanosena je boja dovoljno prozirna da se crtež vidi ali sposobna da stvori posebnu atmosferu koja, pak, nije uvek u direktnoj korelaciji sa dešavanjem. Ovo odstupanje vizuelnog tona od tona/tenzije govora/pripovedanja efektno je sredstvo za potcrtavanje prizora/scena i njihovo izdvajanje iz scenosleda. Milovićevo komponovanje kadrova i montaža tabli (pretežno sa 4 sličice),

česte izmene rakursa, približavanja i udalžavanja koja donose više ili manje detalja, u funkciji je dinamizma kojim se dostiže oneobičavanje tačke gledanja. Otuda scene dijaloga ili razmišljanja junaka nisu statične već „kretanje“ kadrova odražava odnose sagovornika i raspoloženje onoga koji se samoispituje. Višeznačne su i dopadljive male kolorne

ekstravagancije u kojima se određena boja nanosi gušće/intenzivnije od ostalih i to tako da deluje iz ugla kvadrata (na kome je, često, pejzaž) i „izbija“ iz nekog predmeta. Ovim se poigravanjem pažnja vezuje za sliku kako zbog njene oneobičnosti i odstupanja od ostalih u prethodnom nizu tako i zbog mogućih najava dešavanja ili značenja koja slede. Pomenimo i zagonetni kvadrat na strani 79, slika druga, koji (možda) nosi razrešenje Strančeve sudbine. Svakako valja obratiti pažnju na pejzaže, koji se na svode na puko oslikavanje prirode već, zahvaljujući odabiru boja, imaju i dodatni kvalitet odražavanja atmosfere i raspoloženja junaka pa bi se mogli nazvati (pozajmimo termin često upotrebljavan u tumačenjima apstraktnog slikarstva) i „psihološkim pejzažima“. Ne manje atraktivne i značenjski zanimljive su i razigrane nebeske pojave kojima Milović očigledno poklanja veliku pažnju.

Rečju, Milovićevo i Vijanovo „Vadirsce“ zaslužuje punu čitalačku/gledalačku pažnju i poštovanje prema zrelom, ubedljivom umetničkom delu.

Ilija Bakić

Bio je julenbar, Žakmorov
najmiliji mesec. I dok su belolisti i
žutolisti lagano gubili sjaj, tek da
bi se stidljivo pojavili crvenolisti,
u kući na hridi, u zoru...

A-AAAA!

Trebalo bi da se osećam bolje, je li?
Tek tako, odmah... sa razderanim
trbuhom...

Ali
...

Kad budete ustali, neće
biti ni traga od njega.

...

Trebalo bi da se odmah
povratim, da budem
dobra... Da imam vitak
stas, lepe i čvrste grudi...
Da bi ti ili neko drugi
došao, pritisnuo me i
bacio svoje đubre...

A onda opet
Jovo - nanovo...

Ali...
Kleman-
tina...

Odlazite! Obojica!
Hajde! Gubite se!

Meni ljudi sve kažu. Kad je već tako, možete li mi ukazati na slučaj za psihoanalizu?

Ima ih koliko hoćete. Evo vam dadilja. A i ljudi i sela neće odbiti.

Trebaće mi ih na hrpe. Veliki sam potrošač naravi.

Moram da vam objasnim zašto sam došao ovde.

Tražio sam miran kutak za jedan eksperiment...

Zamislite malog Žakmora kao slobodan kapacitet.

Kao bure Danaida?

